

लघु-ग्रन्थमाला

[४२]

महाकविमुकुन्दप्रणीतो

जानकीपरिणयः

(अङ्कः चतुष्टयात्मकः)

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः

सुसंग्राह्याः

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयीयसरस्वतीभवनपुस्तकालये संरक्षितानां
हस्तलिखितपाण्डुलिपीनां विवरणपञ्जिकाः

(Descriptive Catalogue of the Manuscripts)

ग्रन्थनाम	मूल्यम्
१—विवरणपञ्जिका (प्रथमः खण्डः)—खण्डेऽस्मिन् वेदोपनिषद्विषयिणीनां पाण्डुलिपीनां परिचयात्मकं विवरणं प्रदत्तम्—	३-२५
२—विवरणपञ्जिका (प्रथमखण्डस्य द्वितीयो भागः)—खण्डेऽस्मिन् उपनिषद्विषयिणीनां पाण्डुलिपीनां परिचयात्मकं विवरणं प्रदत्तम्—	२-०६
३—विवरणपञ्जिका (द्वितीयखण्डस्य प्रथमो भागः)—खण्डेऽस्मिन् कर्मकाण्डविषयिणीनां पाण्डुलिपीनां परिचयात्मकं विवरणं प्रकाशितम्—	२-५०
४—विवरणपञ्जिका (द्वितीयखण्डस्य द्वितीयो भागः)—अस्मिन्नपि खण्डे कर्मकाण्डविषयिणीनां पाण्डुलिपीनां विवरणं प्रकाशितम्—	२-००
५—विवरणपञ्जिका (तृतीयः खण्डः)—खण्डेऽस्मिन् धर्मशास्त्रविषयिणीनां पाण्डुलिपीनां विवरणं प्रकाशितम्—	४-३०
६—विवरणपञ्जिका (चतुर्थः खण्डः)—खण्डेऽस्मिन् पुराणेतिहास-श्रीमद्भगवद्गीताविषयिणीनां पाण्डुलिपीनां परिचयात्मकं विवरणं प्रकाशितम्—	६-२५
७—विवरणपञ्जिका (पञ्चमखण्डस्य प्रथमो भागः)—खण्डेऽस्मिन् स्तोत्रसाहित्यविषयिणीनां पाण्डुलिपीनां सपरिचयं विवरणं प्रकाशितम्—	७-२५
८—विवरणपञ्जिका (पञ्चमखण्डस्य द्वितीयो भागः)—अस्मिन्नपि खण्डे स्तोत्रसाहित्यस्य परिचयात्मकं विवरणं प्रकाशितम्—	७-२५
९—विवरणपञ्जिका (षष्ठः खण्डः)—खण्डेऽस्मिन् तन्त्रशास्त्रविषयिणीनां पाण्डुलिपीनां विवरणं प्रकाशितम्—	६-००
१०—विवरणपञ्जिका (सप्तमः खण्डः)—खण्डेऽस्मिन् सांख्य-योग-मीमांसा-वेदान्तादिविषयिणीनां पाण्डुलिपीनां परिचयपुरःसरं विवरणं प्रकाशितम्—	७-००
११—विवरणपञ्जिका (अष्टमः खण्डः)—खण्डेऽस्मिन् न्याय-वैशेषिकदर्शनविषयिणीनां पाण्डुलिपीनां परिचयात्मकं विवरणं प्रकाशितम्—	८-५०
१२—विवरणपञ्जिका (नवमः खण्डः)—खण्डेऽस्मिन् ज्योतिषशास्त्रविषयिणीनां पाण्डुलिपीनां परिचयात्मकं विवरणं प्रकाशितम्—	७-५०
१३—विवरणपञ्जिका (दशमः खण्डः)—खण्डेऽस्मिन् व्याकरणशास्त्रविषयिणीनां पाण्डुलिपीनां विवरणं प्रकाशितम्—	६-००
१४—विवरणपञ्जिका (एकादशः खण्डः)—खण्डेऽस्मिन् साहित्यशास्त्रविषयिणीनां पाण्डुलिपीनां विवरणं प्रकाशितम्—	८-५०
१५—विवरणपञ्जिका (द्वादशः खण्डः)—खण्डेऽस्मिन् आयुर्वेद-शिल्पशास्त्र-संगीतशास्त्र-नीतिशास्त्र-धनुर्वेदशास्त्र-जैनभक्तिसम्प्रदाय-देशीभाषाप्रभृतिविषयिणीनां पाण्डुलिपीनां विवरणं प्रकाशितम्—	८-००
१६—एषामग्रेऽपि विवरणपञ्जिकायाः चतुर्दशखण्डा मुद्रितप्रायाः, येषां प्रकाशनं शीघ्रमेव भवितेति ।	

प्राप्तिस्थानम्-विक्रयविभागः, सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः, वाराणसी-२२१००२

LAGHU-GRANTHAMĀLĀ

[Vol. 42]

JĀNAKĪPARINAYA

OF

MAHĀKAVI MUKUNDA

EDITED BY

ŚRĪ ACYUTA NĀTHA JHĀ

Dy. Librarian

Sampurnanand Sanskrit University

Varanasi

VARANASI

1986

Published by :—

Director, Research Institute,
Sampurnananda Sanskrit University
Varanasi

•

Available at :—

Sales Department,
Sampurnanand Sanskrit University
Varanasi-221002 (India)

•

First Edition—500 Copies
Price Rs. 3.00

•

Printed at -

Tara Printing Works
Varanasi

लघु-ग्रन्थमाला

[४२]

महाकविमुकुन्दप्रणीतो

जानकीपरिणयः

सम्पादकः

श्रीमद्-अच्युतनाथज्ञाः

उप-पुस्तकाध्यक्षः,

सरस्वतीभवनपुस्तकालयस्य

सम्पूर्णनिन्दसंस्कृतविश्वविद्यालये

वाराणसी

वाराणस्याम्

१०४३ तमे वैक्रमाब्दे

१९०८ तमे शकाब्दे

१९८६ तमे ख्रैस्ताब्दे

प्रकाशकः—

अनुसन्धानसंस्थाननिदेशकः,
सम्पूर्णनिन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य
वाराणसी ।

प्राप्तिस्थानम्:—

विक्रयविभागः,

सम्पूर्णनिन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य
वाराणसी—२२१००२

प्रथमं संस्करणम्—५०० प्रतिलिपयः
मूल्यम्—३-०० रुपयकाणि

मुद्रकः—

तारा प्रिंटिंग वर्क्स,
कमचछा, वाराणसी

उपोद्घातः

अथेदमुपस्थाप्यते विपश्चितां पुरत इदं जानकीपरिणयाख्यं नाटकम् । इदं च प्रायः पद्यमयमेव । अत्र विश्वामित्रेण सह भगवतो रामचन्द्रस्य मिथिलाप्रवेशमारभ्य सीतामुद्वाह्य प्रत्यावर्त्तनं ततश्चायोध्यामागत्याभिषेकसम्भारेषूपस्थितेषु ससीतस्य रामस्य वनगमनम्, तत्र रावणेन तद्धरणम्, तद्विरहे रामविलपनम्, सागरे सेतु बद्ध्वा रावणं विजित्य पुनः सीतां प्रति यावत् कथानकं कविना निबद्धम् । नाटकान्तरेभ्यः कथान्तरेभ्यश्चात्र कविप्रतिभानिबद्धो रचनाविशेषः सर्वाण्यतिशेते । तच्च यथा स्वयंवरे राज्ञां शिवधनुर्भङ्गेऽसामर्थ्यमवलोक्य जनकस्य —

न ज्ञातं शूरशून्येयं मेदिनी निखिलाधुना ।

गर्दभीव परिश्रान्ता भारं वहति केवलम् ॥

इति परितप्यतो विश्वामित्रमुपसृत्याधुना मया किं कर्त्तव्यमिति प्रश्नः तस्मै च भगवदवतरणं विज्ञाप्य रामाय ऋषेर्धनुर्भङ्गादेशः ।

शतानन्दस्यायोध्यां प्रस्थितस्य वशिष्ठस्यातिथ्यं गृह्यतस्तेनोक्तिप्रत्युक्ती, विवाहसमये मैथिलश्रोत्रियाणां लोकाचारनिदर्शनम्, यथा जामात्रे पर्णस्थालीप्रदानं वधूभगिनीभिस्तद्भ्रातृजायाभिश्च वरं प्रति दुलारवाचः, राजभवनोत्सवे विविध-लोकगीतेषु गीयमानेषु तत्तद्वागाणां नामनिर्देश इत्यादिः ।

अस्य नाटकस्य प्रणेता मुकुन्दापरनामधेयो मधुसूदनमिश्र इति तु—

‘श्रीमत्साधुशिरोमणिः प्रियसखः श्रीमान् मुकुन्दाभिधः

चक्रे कोमलगद्यपद्यवलितं बन्धुप्रियं यत्स्फुटम्’ ।

इति प्रथमाङ्के षष्ठपद्यात् ।

‘धीरो धैर्यमहोदधिर्मधुरिपुः श्रीमान् बबन्धाचलैः’ ।

इति चतुर्थाङ्के २९ पद्ये श्लिष्टेन स्फुटं प्रतीयते ।

अस्मत्सङ्ग्रहस्थायां प्रारम्भ एवाधोलिखितं पद्यद्वयमङ्कितं वर्त्तते—

हाटीग्रामसमन्वितेऽमलकुले सत्सोदराख्ये पुरे

जातः श्री-अभिरामनामधरणीदेवः सुधीर्मैथिलः ।

तत्पुत्रः सुमतिः सुशाब्दिकवरः श्रीबूढनः सज्जनः

ख्यातो जात इहोत्तमोत्तमयशास्तारापदाराधनात् ॥ १ ॥

तत्सूनुर्मधुसूदनः सुवदनः श्रीकेशवस्यानुजः
 श्रीमाँच्छस्तसमस्तशास्त्ररसिकः श्रीरामभक्तः सुधीः ।
 सीतारामविवाहरीतिवलितं सिन्धुप्रबन्धान्वितं
 कर्तुं स्वल्पतरं सुनाटकमहं स्वेष्टप्रदं प्रारभे ॥ २ ॥

एतेन कवेरस्य पूर्ण एव परिचय उपलभ्यते यदयं सोदरपुर-हाटी-मूलग्रामस्थ-
 मिश्रवंशोत्पन्नस्याभिरामस्य पौत्रः श्रीबूढनस्य पुत्रः श्रीकेशवस्य चानुज आसी-
 दिति; किन्तु ग्रन्थारम्भे मङ्गलाचरणात्प्रागेवैवं स्ववृत्तान्तख्यापनं कविपरम्परानु-
 मतं मन्यते । अत एवापरमात्रिकयोः (सरस्वतीभवनस्थ-दरभङ्गाराजग्रन्थालयस्थयोः)
 नास्त्येतत्पद्यद्वयम् । मन्ये केनापि तत्कालीनेन तदभिज्ञेन वा प्रतिलिपिकाले तल्लिखितं
 स्यात् । कविश्च मङ्गलानन्तरं चतुर्थश्लोके स्वपरिचयं मुकुन्दनाम्ना ददात्येव ।
 पूर्वमेव मधुसूदनाख्यया दत्ते परिचये पुनः मुकुन्दाख्येन परिचयदानं पुनरुक्तिरेव
 प्रतीयते । अतो येन केनापि लिखितमेतत्पद्यद्वयं कविवंशपरम्परापरिचायकं त्वस्म-
 त्कृते वर्तत एव ।

अयं च कविः मिथिलेश्वरस्य श्रीमन्महेश्वरसिंहस्य राज्यकालेऽभवदिति
 नाटकेऽस्मिन्नेवानेनोल्लेखः कृतः । महाराजो महेश्वरसिंह ईसवीय १८५० तः १८६०
 यावन्मिथिलां शशास । अस्य च नाटकस्य प्रणयनम्—“चान्दे पुस्करनागवाजिविधभिः
 संशोभितेऽन्दे” इति चतुर्थाद्वस्थ २९ पद्यात् १७८० शके, १८५८ ईसवीयेऽभवदिति
 स्पष्टमेव ।

अस्य सम्पादने मया मात्रिकात्रयमुपयोजितम्—

१. अस्मत्पितामहस्य संग्रहालयीया मात्रिका “क” संज्ञया व्यवहृता,
२. सरस्वतीभवनस्था “ख” संज्ञया व्यवहृता,
३. दरभङ्गाराजपुस्तकालयस्था “ग” संज्ञया व्यवहृता,

ख० ग० मात्रिके प्रायस्तुल्य एव । ‘क’ मात्रिकायां यत्र पाठभेदादिः, तद्विपण्यां
 निर्दिशितम् ।

एवं यथामति कृतेऽस्मिन्सम्पादनेऽल्पज्ञतया दृष्टिदोषवशाद्वा या स्यान्न्यूनता,
 तद्विमृश्य क्षाम्यन्तु कृपाधना विपश्चित्प्रवरा इति भूयो निवेदये—

अच्युतनाथज्ञाः

श्रीकृष्णजन्माष्टस्याम्, }
 २०४२ तमे वैक्रमाब्दे }

उपपुस्तकाध्यक्षः,
 सम्पूर्णनिन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य, वाराणसी ।

ज्ञानकीपरिणयस्य पात्राणां परिचयः

- (१) सूत्रधारः—यथास्थानं कथांशानां सूचकः ।
- (२) पारिपाश्वर्यः—सूत्रधारस्य सहायकः ।
- (३) मिथिलाधिपः—सीरध्वजो नाम मिथिलामहीमहेन्द्रः ।
- (४) श्रीरामचन्द्रः—अयोध्याधिपतेर्दशरथस्य सूनुः, नाटकस्यास्य नायकः ।
- (५) जानकी—मिथिलाधिपतेः पुत्री (नायिका) ।
- (६) लक्ष्मणः—रामानुजः ।
- (७) राजमण्डलः—स्वयं वरे समवेताकां राज्ञां समूहः ।
- (८) विश्वामित्रः—मुनिः, रामस्यास्त्रविद्यागुरुः ।
- (९) शतानन्दः—मिथिलाधिपतेः पुरोहितो गौतमसूनुः ।
- (१०) वशिष्ठः—अयोध्याधिपतेर्दशरथस्य पुरोहितः ।
- (११) वरयात्रिकाः—कोशलपुरवासिनः ।
- (१२) नटीनटादिकाः—नृत्यकराः ।
- (१३) मैथिलपुरन्ध्यः—गीतगायिकाः, उक्तिप्रत्युक्तिकारिण्यश्च ।
- (१४) सुग्रीवः—बालिभ्राता, बालिना प्रताडितो वानरराजः ।
- (१५) रावणः—सीतापहारको राक्षसराजः ।
- (१६) हनुमान्—रामभक्तः, सुग्रीवेण रामस्य मैत्रीकरः कपिः ।

महाकविमुकुन्दप्रणीतो जानकीपरिणयः

❀ ❀ ❀

अथ प्रथमोऽङ्कः

॥ ॐ नमश्शिवाय ॥

नृत्यारम्भे दधानोऽमृतशयशकलं मस्तके मञ्जुभूषां
भालव्यासक्तवह्निस्सुरधिररुधिरां रक्तकृत्ति वसानः ।
भ्राम्यद्वह्नीकुलेन्दुस्खलदमृतरसप्राप्तदेहार्द्रवासो
नग्नो मग्नो विभूत्यै सहसितगिरिजः पातु वो नृत्यतीशः ॥ १ ॥

वर्द्धितधनजन सुखितमुकविजन^१ विद्यावितरण
भवभयसुहरण सुनमितसुरगण शरणपते ।
लम्बोदर बुधवर गजमुख शरकर
जय जय^२ जय जय आखुगते ॥ २ ॥

नान्द्यन्ते सूत्रधारः

दिव्यदीप्तिमुदिव्यदीपकदीपकद्रुमराजिता
राजतेऽमरकल्पकल्पितचारुतल्पविभूषिता ।
देवराजसभेव पण्डितमण्डलीवल्लिता शुभा
मोहमानयतीति मे हितचित्तवृत्तिमसौ सभा ॥ ३ ॥

पारिपाश्वः—

भावभारभरालसाखिललोकरञ्जनकारिका
कामिनी तव यामिनीशमुखी सखीवल्लितालिका ।
यातया सह बालया रमयाशु तामनुमोदयन्
जानकीपरिणीतिरीतिसुगीतिमङ्गलमीरयन् ॥ ४ ॥

१. कविगण—ख० ।

२. जयमय—क. ।

भद्रं साधु स्मारितमिति निगद्य पुनस्सूत्रधारः—

यद्यपीह भुवि दुर्जना मुहुर्दूषयन्ति गुणिनः श्रमानपि ।
तांस्तथापि सदयाः सुसज्जनाः संस्तुवन्ति खलु यत् समर्थनैः ॥ ५ ॥

श्रीलश्रीलमहेश्वराभिधमहाराजादृतस्ताक्विकः
श्रीमत्साधुशिरोमणिप्रियसखः श्रीमान् मुकुन्दाभिधः ।
चक्रे कोमलगद्यपद्यवलितं बन्धुप्रियं यत्स्फुटं
हेसन्तस्तदुदीरयेऽहमधुना दोषोऽत्र नः क्षम्यताम् ॥ ६ ॥

शृणु तावद्विविधविरुदावलीविराजमानमानोन्नतमहोद्यतापसन्तापिताहितसन्तान-
सन्ततिसुनीतिसन्ततसन्तोषितसंसारमिथिलालङ्कारश्रीश्रीश्रीजनकमहाराजाधिराज-
प्रेरिताखिलचारप्रचारसञ्चारिवङ्गकलिङ्गकेकयरलकाश्मीराद्यखिलदिवपालभूपालचक्र-
चारुचूडामणिमरीचिमर्द्दनमहार्हमणिगणमण्डितव्यस्तसमस्तसदःस्थासनसमासीना नरना-
यकावली विशङ्कमानाऽनलनिवहनिभावली मुहुर्खलोकयन्ती ललाप ॥ १ ॥

तामेव पौरानभिमोहयन्तीं दिशः प्रभाभिः पथि भासयन्तीम् ।
प्रस्तौति रङ्गाभिमुखं व्रजन्तीं श्रीराघवीयां श्रियमावहन्तीम् ॥ ७ ॥
श्रीरामचन्द्रं रघुवंशचन्द्रं नरेन्द्रचन्द्रं मुनिचित्तचन्द्रम् ।
सभामु चन्द्रं जनकस्य लोको विलोक्य मेनेऽखिललोकचन्द्रम् ॥ ८ ॥
समागतं तं गुरुणा समेतं सलक्ष्मणं बालरुमम्बुजाक्षम् ।
दूर्वादिलक्ष्म्यामतनुं निरीक्ष्य निमेषशून्या मुनयो बभूवुः ॥ ९ ॥
तेजोमयं दिव्यतनुं महेशं शैवाः परं देवमयं विरञ्चिम् ।
ब्राह्मया मुहुर्वैष्णवदिव्यदेहं तं मेनिरे वैष्णवभावविज्ञाः ॥ १० ॥
धीरास्तथा धीरतरं महान्तं महाशयाश्शूरवरं हि शूराः ।
क्रूरास्तथा क्रूरतरं सुविज्ञा विज्ञैकविज्ञं वरदं सुभक्ताः ॥ ११ ॥
जरानुरा राजकुमाररत्नं कामं निकामं वरयोषितश्च ।
बाला बलन्तं गुणवन्तमारात्काम्यं युवानं शिशवश्शिशुश्च ॥ १२ ॥
ततोऽतिलोलालकलोचनानां पौराङ्गनानाश्च विलोकनानि ।
सौन्दर्यपङ्केषु विमज्जितानि मुहूर्त्तमार्त्तानि सुमन्थराणि ॥ १३ ॥

ब्रभूवुस्तकानि मनांसि नादं निशम्य सद्यः कुलकामिनीनाम् ।
 जग्मुस्ततस्तस्त्वरितं स्वकृत्यं त्यक्त्वा स्वसौधातु विलोकनाय ॥ १४ ॥
 सम्मुक्तवेशाः श्लथबद्धकेशाः संस्रस्तवेण्यस्सहसा तंरुण्यः ।
 केशानशेषानपि साधयन्त्यः सिन्दूरबिन्दूनपि योजयन्त्यः ॥ १५ ॥
 सुनीलचेलावृतचारुमुख्यो मेघावृतेन्दुं सहसा हसन्त्यः ।
 कौसुम्भरागारुणचित्रवस्त्राः प्रफुल्लपद्माननपद्मनेत्राः ॥ १६ ॥
 श्यामाः सरोजनयना नयनारविन्दमेकं सुखञ्जनसुगञ्जनलोचनञ्च ।
 कृत्वैव खञ्जनदृशोऽञ्जनरञ्जितञ्च चञ्चत्सुकाञ्चनविभूषणभूषिताङ्गयः ॥ १७ ॥
 उद्धूय बाहुलतिके लतिकेलिदक्षाः स्वच्छावतंसवरहंसगताः सुमुख्यः ।
 सम्मुक्तमौक्तिकभरांश्चिकुरान्प्रसाध्य धीराः सुचीरवसना दशनाङ्कितौष्ठ्यः ॥ १८ ॥

ततः कनकमण्डितं नृपतिरङ्गपार्श्वङ्गतं
 तिरस्करिणिकावृतं धवलधामधारामुखम् ।
 उपेत्य विमलानना कमललोचना जानकी
 पितुः पणमिवाशनिं खलु निशम्य तस्थुर्दृढम् ॥ १९ ॥

धनुस्त्रिपुरनाशिनो नमयतीह यो लीलया
 स एव मम कन्यकापतिरतीव मान्यो भवेत् ।
 प्रणम्य विहिताञ्जलिर्नृपतयोऽत्र याचे हि वो
 यथा नाहि वृथा भवेदिति पणोऽत्र कार्य्यं तथा ॥ २० ॥

श्रुत्वा तद्वचनं विवादसदनं त्वन्योन्यमूचुर्वृथा
 केचिद्गर्व्वंसमन्वितः क्षितिभुजः कर्त्तुं तथेति क्षमाः ।
 धीराश्शूरतरा विविच्य वचनं विज्ञाय वज्राधिकं
 चापञ्चन्द्रिसमानताविरहितैर्लोकैर्वृथाऽयं महः ॥ २१ ॥

इष्टाशाविमुखी सखी विधुमुखी प्रावाच किञ्चिद्वचः
 श्रुत्वा तत्सुमुखी सखीव विदुषी चक्रे च गौरीस्तुतिम् ।
 चञ्चच्चारुमरीचिचन्द्रवदनां सीतां नुतौ सन्नतां
 ज्ञात्वा योगबलेन गर्व्ववचनं व्यादिष्ट्वात्लक्ष्मणः ॥ २२ ॥

कोदण्डं खण्डखण्डं कलयितुमनवं भ्रातुस्वत्याहमीश-
 इचण्डास्फोटप्रचण्डा नमयितुमबलाः कुर्वन्ते स्फोटमेव ।
 शक्ता ये चाभियुक्तास्स्वयमिह सहसा स्फोटयन्ति प्रभुत्वं
 कन्यां धन्यातिधन्यां सुनमितधनुषो नोद्वहन्त्याशु कस्मात् ॥ २३ ॥

ततो नृपतिमण्डलीवलितवीरवेषावली
 विहाय कनकासनं समभिसृत्य बाणासनम् ।
 सुतोलयितुमाकुलाप्यचलमेव भूमीतला-
 दवेत्य विमना भृशं खलु चचाल शीर्णाऽनिशम् ॥ २४ ॥

॥ इति श्रीजानकीपरिणये^१ प्रथमोऽङ्कः ॥

• • •

१. 'रङ्गभङ्गो नाम' इत्यधिकः पाठः—क० ।

अथ द्वितीयोऽङ्कः

ततः किमिति पारिपार्श्वपरिप्रश्ने' सूत्रधारः—

अथ राज्ञां समुद्विग्नां सोमसूर्याग्निवर्चसाम् ।
विशीर्णां मण्डलीं दृष्ट्वा प्रोवाच मिथिलाधिपः ॥१॥
न ज्ञातं शूरशून्येयं मेदिनी निखिलाधुना ।
गर्दभीव परिश्रान्ता भारं वहति दुस्सहम् ॥२॥
राजानो गतदम्पास्तु क्षीणपुण्या इव ग्रहाः ।
चक्रिरे मुहुर्मुहूर्त्वा समाजे मे सहस्रशः ॥३॥
तस्मान्मे सहसा स्वान्तं क्लान्तं भवति यन्मुने ।
कृताञ्जलिपुटो भूत्वा प्रार्थयेऽहं तु तद्गतिम् ॥४॥
भवन्तस्सर्वतत्त्वज्ञा वेदवेदान्तपारगाः ।
सर्वथा सर्वकार्येषु दक्षा यक्षादयो यथा ॥५॥
लोकानाञ्चोपकर्तारस्सर्वेषां ज्ञानचक्षुषा ।
उपायमार्गान्विविधान्दर्शयन्ति यदृच्छया ॥६॥
ततोऽसौ कृपयाविष्टो जनकं प्राह सादरम् ।
विश्वामित्रोऽपरो धाता नव्यसृष्टिकरो मुनिः ॥७॥
मा गाश्शोकस्य पन्थानं यतो राजर्षिसत्तम ।
श्रीमान्दाशरथी रामः साक्षाद्विष्णुरिहागतः ॥८॥
भस्मनाच्छादितो वह्निर्यथाऽऽदर्शो मलेन वा ।
तथा मानुष्यदेहेन छन्नोऽयं तेजसां निधिः ॥९॥
मम भाग्यवशादन्तेवासित्वं समुपागतः ।
तदाज्ञतो मया रामो विधास्यति तवेप्सितम् ॥१०॥

एवमाश्वास्य राजर्षि राममाहूय सादरम् ।

प्रोवाच निखिलं वृत्तं सत्यसन्धो मुनीश्वरः ॥११॥

अथ सदसि स राघवस्तमूचे मुनिवरमायतचारुबाहुदण्डः ।

सरसिजनयनो नमन्नतांसः पुलकितमोमिति मञ्जुकायकाण्डः ॥१२॥

गुरुवचनपरायणो हि लोको भवति सदैव हि सर्वकर्मदक्षः ।

किमु तदभिमतं विधातुकामः प्रभवति वेति उदेति नेति शङ्का ॥१३॥

धनुरशनिकठोरमाकलय्य विकलमना मनसा नमन्महेशम् ।

समुपचितनिजौजसा ततोऽसावनुगतबन्धुधुरन्धरो जगाम ॥१४॥

धनुर्द्धरणिमण्डले लसितमाशु सन्तोलय-

न्नधिज्यमभियोजयन्ननिशमेव विस्फारयन् ।

रवेण परिपूरयन्नखिलमम्बरं क्रीडयन्

बभञ्ज कुलकामिनीजनमनो मुदा रञ्जयन् ॥१५॥

ववर्ष सुमनोभरं सुरवरो ननत्तितुरं

तुरङ्गवदनोऽनिशं जयिनि राघवेशे भृशम् ।

चचाल वसुधातलं किल नगादिभाराकुलं

ववावनिलसन्ततिः पुलकितस्स वै भूपतिः ॥१६॥

॥ इति श्रीजानकीपरिणये द्वितीयोऽङ्कः ॥

अथ तृतीयोऽङ्कः

ततः किमिति पारिपाश्वर्षपरिप्रश्ने पुनः सूत्रधारः—

अथो विकचमम्बुजं निजमुखश्रिया गञ्जयन्
पुरोधसमसौ मुदा दशरथस्य राज्ञोऽन्तिकम् ।
विधास्यसि तथा यथा त्वरितमेत्यसावात्मजै-
रिहेति निगदन्मुहुस्त्वरितमेव सम्प्रेषयन् ॥१॥

महेन्द्रमदृशस्सुताकरतलोपनीतस्रजा
विभूष्य रघुनन्दनं तमभिनन्द्य वाक्यादिभिः ।
स्वकीयपुरवासिनः कलयितुं निदिश्योत्सवान्
विवेश सवितानकैर्विविधनृत्यवाद्यादिभिः ॥२॥

पुरोधास्त्वरयाऽयोध्यां गच्छन् राजपुरोहितम् ।
पप्रच्छ सिन्धुदेशस्य पन्थानं सरलं सुधीः ॥३॥
सोऽप्यपृच्छद्विजश्रेष्ठं को भवानिति यष्टिधृक् ।
कुत्र गन्ता सितोष्णीषो द्विजवेषधरोऽध्वग ॥४॥
‘मैथिलेन्द्रो महाराजो देवराजोपमो जयी ।
वरार्थी तस्य कन्यानां प्रेषितोऽहं पुरोहितः ॥५॥
‘अहो भाग्यमहो भाग्यं मम देवादुपस्थितम् ।
स्थापयाम्यद्य भवने चलितुं न ददाम्यहम्’ ॥६॥

[शतानन्दः—]

को भवान् मद्गतिद्रोही मृदुवाचा महाग्रही ।
न जाने कुलशीले ते कथमातिथ्यमुत्सहे ॥७॥

[वशिष्ठः—]

कौशलेन्द्रो महाराजो देवराजसखो जयी ।
तस्याशेषकतूत्साही नियुक्तोऽहं पुरोहितः ॥८॥

१. ‘शतानन्दः—’ इत्यधिकः पाठः । २. ‘वशिष्ठः—’ इत्यधिकः पाठः क० ।

३. अतः परं [] कोष्ठान्तर्गतः पाठः उभयोरपि मात्रिकयोर्नास्ति ।

ततः प्रसन्नहृदयो नमस्कृत्य परस्परम् ।
 आश्लिष्य जग्मतुश्शीघ्रमाश्रमं परमश्रियम् ॥१९॥
 उपवेश्यासने स्फीते भृङ्गारच्युतवारिणा ।
 प्रक्षाल्य चरणौ हर्म्ये स्वासने संन्यवेशयत् ॥२०॥

स कौशलो मैथिलमात्मकौशलादपूजत्साधुसपर्यया स्वयम् ।
 स्थितेऽपि भृत्ये स्वयमेव साधवः समर्चयन्ति ह्यातिथि सुदुर्लभम् ॥११॥
 गुणाकरत्वेन बुधेन वर्णिता वसत्यलक्ष्मीर्बुधमन्दिरे सता ।
 मनोरथघ्न्याऽतिथिपूजने तयाऽगलत्स विद्वानिव चातिलज्जया ॥१२॥
 सुनम्रतानीतिभरातिभङ्गुरो वचोऽमृतैस्संस्नपयन्मुहुर्मुहुः ।
 यथाशुतोषं सहसा दशाननो व्यतुषत्तं तु तथैव कौशलः ॥१३॥
 मुदा सदातिथ्यविधावकातरश्शनैश्शनैराह नयैकसागरः ।
 सुदामदत्तान्नमिवान्नमल्पकञ्चकार मेऽद्याय्यंतमेषु साहसम् ॥१४॥
 इति ब्रुवाणं तमुवाच सोऽतिथिर्नहीदृशं ते कथनोयमर्हति ।
 अभीप्सितानीव हि कल्पपादपप्रसाधितानीह विभान्ति सर्वशः ॥१५॥
 अहोऽर्हतीत्थं वचनन्त्वरिक्थिनां भवादृशातिथ्यविधानकामिनाम् ।
 मनोरथं ह्येव निहन्ति गेहिनां दरिद्रता नो वचनं मनस्विनाम् ॥१६॥
 अहो महत्त्वं महतामतीव स्वल्पोपहारं बहुमेव मेने ।
 वरार्थिनेऽर्घादिपयःप्रदात्रे प्रयच्छतीष्टं हि वरं समुद्रैः ॥१७॥
 महाकुलानां कुलरीतिरेषा दोषाकरस्यापि न चाह दोषम् ।
 पयः पयोर्धेविरसं निपीय पयः प्रशंसन्ति हि तत्पयोदाः ॥१८॥

आमोदस्सुमनोविनोदजनको जातो जगन्मण्डले
 वासस्ते विमलो यतो गतवतो गात्रस्तथा जायते ।
 निश्शङ्कं निशि भावयस्तव गुणान्विज्ञाशिरः कम्पयन्
 मेने धन्यतमं मुदेव कुमुदं श्रीलं भवन्तं न कः ॥१९॥
 सत्यं तद्ब्रुचनं मयाप्यवगतं धन्यातिधन्यं यशो
 भव्यं चान्द्रमिव त्वदीयममलं सौजन्यजन्यं यतः ।
 शीलैश्शीततरैः करैस्सुमनसामानन्दकन्दैर्भृशं
 व्याप्तं भाति भवे भवत्यतितरां जाते प्रसन्ने ततः ॥२०॥

वारं वारमतीव मञ्जुलकथालापैः स्फुरच्चेतसा
निर्णीताऽखिलमित्रता त्वयि विभो भानाविवेति स्फुटम् ।
स्वीयेनैव गुणेन तेन सहसा त्वं शीतशीलद्युते-
विस्तारं कलयन् करोषि कमलं फुल्लं कदा नेह यत् ॥२१॥

यद्येवं विदितं विभोऽत्र भवता ज्योतिर्विदा श्रीमता
श्रीकृष्णेन तदा समस्य भवतस्सर्वा विभूतिर्मता ।
सद्यो लोचनशोकमोचनकरो मित्रे विभूतिप्रदो
लोके यद्धि धनञ्जयं गुरुतरं कुर्वन्मुदा राजते ॥२२॥

कथासमुद्रे भवतामगाधे निमज्जतीयं हि कथासरिन्धे ।
पारं परं तस्य कथं सुदूरं समीहते सा सहसाभिगन्तुम् ॥२३॥
अतः परं चास्कथां विसृज्य श्रमापनुत्यै शयनं विधेहि ।
अहन्तु तावन्निजकर्म कर्तुं ब्रजामि राजस्सदनं सुशीघ्रम् ॥२४॥

उक्तिप्रत्युक्त्यनन्तरं पुनस्सूत्रधारः—

हस्तेन हस्तं परिगृह्य शस्तं पर्यङ्कशय्यामधिरुह्य सद्यः ।
स मैथिलो मञ्जुलमात्मवृत्तं राजोपदिष्टं सकलं वभाषे ॥२५॥

अथ स कौशलस्तावद्वाजधानीं ब्रजमानो महामोदमोदितमना महाराजराजीव-
लोललोचनविलोकितकलेवरोऽतिहृष्टपुष्ट इवाशेषविशेषमङ्गलरहस्यं सूचयन् पुलकित-
महाराजसपर्य्योचितनित्यनैमित्तिकानुष्ठानानि सम्पादयन्निदेशानुसारेण स्वालयस्थितं
निमिवंशावतंसश्रीलश्रीमद्राजर्षिप्रेषितं पुरोहितं रघुवंशावतंसश्रीलश्रीदशरथमहाराज-
समाजं समगमयत्तेनावेदितयथार्थवृत्तान्तो नितान्तोचितस्वान्तोत्थितमहानन्दकन्दो
दीनारदशकं महानन्दावेदकाय तस्मै श्रीशतानन्दाय यथार्थाभिधाय प्रयच्छन्नेवानन्द-
चपलः स कौशलोऽवनिपालस्स्वभृत्यान् प्रस्थातुं समादिदेश ॥२॥

तदादेशविशेषपर्व्वोच्छलितायोध्यानगरसागरबहिर्भूतकोटिकोटिगिरीन्द्रगज्जन-
गजेन्द्रवृन्दवृन्दाङ्कवृन्दवन्दितपदारविन्दपुरन्दरहयेन्द्रहेलनवाजिराजिराजितमहारथिरथ-
रथाङ्गधारोद्धूतधूलिपटलपरिछन्दपतङ्गमण्डलमेदुराम्बरदिक्चयमणिमयमुक्ताप्रवाल-
काञ्चनमयविभूषणविभूषितसमस्तशस्तसैन्यसन्ततिसंवलितो महाराजः परमोपचयैस्त्वरित-
मेव मैथिलाधिपपुरीं द्वारवतीं तरङ्गैरुदन्वानिव रुरोध ॥३॥

ततस्स मैथिलेन्द्रोऽपि तुल्यश्रिया संवलितो निजकुलोचितव्यवहारचतुरोऽति-
त्वरितमेव तत्पुरोऽतिविनयेनोपगतोऽतिदूरतोऽप्युपागतमप्यानन्दितवक्त्रपद्मं श्रीदशरथं
गजरथाश्वपत्न्यादिसंवलितं निजसमाजमुपनयन् महामहानाततान ॥४॥

ततोऽतिविचित्रविविधवसनवधूजनवृन्दगीयमानकुलदेवतास्तुतिश्रुतिसमुदितानन्द-
श्रीश्रीजनकनन्दिनीबन्धुः सविनयमतिनीतिसिन्धुश्रीश्रीलश्रीरामचन्द्रं चलत्कुण्डलादि-
निखिलवेषोज्ज्वलं सिंहद्वारमानयन्मैथिलीकुलमण्डलस्थं चकार ॥५॥

अथात्रैवावसरे निरुक्तविविधसरलकोमलगद्यपद्यप्रबन्धेन सदस्याननुमोदयन्नपि
श्रीमन्मैथिलीचयचमत्कृतोद्वाहमङ्गलाचारचतुरसरससखीसमन्वितहावभावभरभारभङ्गुर-
स्वरनटीसमागमनाय नेपथ्याभिमुखमवलोकयान्तःपुरे प्रविशन्तं श्रीराघवेन्द्रमेवानुवर्ण-
यन्नान्दोऽश्लोकं सूत्रधारः पठति ॥६॥

यो देवस्सुरवृन्दवन्दितपदद्वन्द्वारविन्दो दिवि
श्रीमान् श्रीपतिवेश्मनि प्रभुतमो मायामयः कोशले ।
कौशल्याहृदयातिमञ्जुकुमुदानन्दप्रदो भासते
सोऽयं श्रीमयमैथिलीकुलवधूसङ्गञ्जितः पातु वः ॥२६॥

ततस्समुपागता नटी किमाज्ञापयसीह प्रभावितिसुस्वरं निजगाद । नटवरोऽपि
मत्सूत्रार्थमाकलय्य मैथिलभाषया ललितगीतनृत्येन सभ्यानभ्यामोदयेत्यादिदेश ॥७॥

प्रथमन्तु 'यो देव' इति श्लोकं विज्ञाय नटी नृत्यति ततस्तथा नृत्यावसाने—

सूत्रधारः—

सौमित्रिस्सहसा प्रसन्नमनसा मुक्ताप्रवालादिकान्
बालानां शिरसा धृतेषु पयसा पूर्णेषु वै मुष्टिशः ।
कुम्भेषूपरिपल्लवेषु रभसात् प्रक्षिप्य रामानुगो
रत्नैः काञ्चनसञ्चयैर्विरचितं प्रायात्परं मण्डपम् ॥२७॥

[पुनरत्र नृत्यावसाने गेयगीतार्थश्लोकं पठति]

सूत्रधारः—

सम्प्राप्य सीतां विधिना प्रदत्तां रराज कान्तां कनकासनस्थः ।

सौदामिनीं चञ्चलताविहीनां सुमेरुशृङ्गस्थ इवाम्बुदोऽसौ ॥२८॥

[पुनरत्र तथा नृत्यावसाने तथा श्लोकम्]

मुदा सवेद्यां रमया रमेशः सुविष्टरस्थः सुवयुक्तहस्तः ।
प्रधानसाक्षादनले समिद्धे कुलद्वयं पातुमिवाजुहाव ॥२९॥

[पुनरत्र तथा श्लोकं पठति]

सूत्रधारः—

सौभाग्यमस्यै बहुमूल्यलभ्यं रत्नं सुवर्णादिचयं ददानः ।
दारानुजातां परितोष्य रत्नैस्सदार आर्यालयमाजगाम ॥३०॥

(अत्रापि पुनः पूर्ववत् पठति सूत्रधारः)

राजर्षिदत्तां मणियुक्तमुद्रां सम्प्राप्य तत्पायसमाशु भुक्त्वा ।
स मैथिलीगीतसुगीतिमारादाकर्ण्य केलीसदनं जगाम ॥३१॥
ततः प्रभाते पुरसुन्दरीणां सुनीलपीतारुणचेलभाजाम् ।
व्रजन्तमारात् सुवरं निरीक्ष्य गन्तुं सुगेहं न शशाक सद्यः ॥३२॥

काचिद्धेमलताप्रवाललतिका विद्युल्लतेवोज्ज्वला
लीलालोहितलोचनालकमुखी चन्द्रानना काऽपि च ।
श्रीरामं मदनाभिराममभितः सर्वास्समागत्य ता-
स्तूर्णं पूर्णमनोरथं सहसितैश्चक्रुः कटाक्षामृतैः ॥३३॥

सर्वा यौवनगर्वपर्वतवरव्यस्तोरसस्सुस्मिताः
सीताकान्तनितान्तकान्तवदनं वीक्ष्यारविन्दाक्षिभिः ।
स्वच्छन्दं रभसात्प्रहस्य सहसा श्यामं सुभूकं शिशुं
सीताभ्रातृकलत्रवर्गवलिताः संभाष्य तस्थुश्च ताः ॥३४॥
श्यामोऽभिरामो निजगाद वादमितीव पीयूषमयूषवक्त्रे ।
यः कृत्रिमोऽलङ्कृते मुखन्ते न निन्दनीयस्स भवादृशीभिः ॥३५॥

दुलारवाचेति तमाह सद्यस्सीतानुजा वारिजवक्त्रनेत्रा ।
मद्भ्रातृजायाजनवञ्चितोऽसि न मैथिलीनां चरितं हि वेत्सि ॥३६॥
रहोरहस्यैस्सरसैस्स वञ्चितस्समाह संक्षेपरहस्यमाक्षिपन् ।
तथा यथाहं परिवञ्चितोऽनया न वञ्चनीयस्स ममानुजस्त्वया । ॥३७॥

ततश्चतुर्थ्यामपरत्र रात्रौ समाप्य कर्मात्मकुलोचितं सः ।
जातीफलैश्चाहकरङ्कमानैस्सन्तोष्य पौरांश्च ननाम दुर्गाम् ॥३८॥
सुवर्णरत्नैर्गुरुविप्रनारीस्सन्तोष्य सन्नम्य बहिस्समाजम् ।
ब्रजन् जनौघैस्सहसोत्थितैस्स उवास साकं सदसः सुपीठे ॥३९॥
विप्राङ्गनानां कुलधर्मभाजां स्थालीः सपर्णाः सहसा गताः सः ।
शीघ्रं समुत्थाय मुहुर्ननाम तत्पार्श्ववर्त्ती प्रशशंस ताश्च ॥४०॥
पर्णस्थारी^१ सुनारीविरचितपुटकैस्स्वर्णवर्णैस्सुपूर्णै-
स्सम्पूर्णा चारुपर्णा सुरससुरभिभिः शुद्धकर्पूरकाञ्चैः ।
मध्ये चान्द्रीङ्करङ्कं श्रियमभिविदधद्विभ्रतीरक्तवस्त्रं
सेयं सम्यक्प्रदत्ता शतमखसदृशं पुण्यपुञ्जं व्यनक्ति ॥४१॥

कर्पूरादिसमन्विता हि गुरुणा विज्ञेन सुस्नेहता
दत्तैकाऽपि सुवीटिका सुकठिना यस्मै मुदा श्लाघते ।
तस्य श्रीमति संसदि प्रियजनैः पुण्यं परं स्तूयते
येभ्योऽनेकसुवीटिकाभूशमसौ तेषां पुनः का कथा ॥४२॥
यासां पाणिसरोजसुन्दरतरन्यासेन संयोजिता
सालोक्याकलयन् परं गुणगणं सद्यश्शिरः कम्पयन् ।
मीनो मुग्धमतिः सदस्य इह यत्तासां गुणान् वर्णितुं
शक्तो नैव फणी न चामरगुरुः के वा वयं मानुषाः ॥४३॥

(अथ गीतप्रशंसाश्लोकः)

अस्माभिः खलु पूर्वजन्मनिकरेऽकार्यङ्घ्रिसेवा गिरां
काश्यां सम्प्रति सत्फलानि सहसा तत्पुण्यजातानि नः ।
सूच्यन्ते प्रियकोमलामलपदैर्दिव्यैर्गुणोत्कीर्त्तनै-
र्गायन्तीभिरभोप्सितानि गुरुभिर्गीतानि ताभिर्गिराम् ॥४४॥

१. न चैवं प्रथमयात्रायां जामात्रे पर्णस्थालीप्रदानं व्यवहारविरुद्धं क्षत्रियकुलरीतिविरुद्धञ्चेति वाच्यम्, पुरा प्रथमयात्रायामेव तद्व्यवहारस्य लोकसिद्धत्वाद् आधुनिकानान्तु हरिसिंह-
देवकृतजातिपणदानव्यवहारवत्प्रथमयात्रायां द्रव्यव्ययभयान्नमस्कारमुद्रादिदानमकृत्वैव
स्वगेहागमनेनाद्येतरयात्रायां तथा व्यवहारः, विप्राङ्गनाभिरतिप्रणयेन स्वजामातृबुद्ध्या
तथाचरणे क्षत्रियकुलरीतिविरोधानवकाशाच्चेत्यवधेयम् ।

(इति वरानुयायिनः सूक्तिः)

सै देवा इति गीयते मतिमता क्षुद्रान् सुभक्तानपि
ये ये धन्यतमाः स्तुवन्ति रसिकाः पर्णादिदानैर्मुहुः ।
दृष्ट्वा तन्नयनैस्सुपुण्यसदनैर्ज्जिताः कृतार्था वयं
तस्माद्वो भुवि मानुषा गुरुगुणात् वक्तुं समर्थाश्च के ॥४५॥

जाता मे कुलदीपिकामहकरी पूतङ्करी यत्कुलं
धन्या धन्यतमा रमेव परमा विष्णूपमस्त्वं यतः ।
विष्वायेति निगद्य भक्तिददतां पर्णं रमेशो यथा
भवत्या प्रीतमनास्तथा मयि मुदा भूत्यै भवेथास्सदा ॥४६॥

मान्यानामतिविज्ञतासुजनता सद्भिस्सदा स्तूयते
सा दृष्ट्वा भवतां प्रमादवशतस्सत्यं महावंशजाः ।
श्रीमन्तस्सकलान् भवन्त इह तान् दोषान् परित्यज्य यत्
सद्यस्संसदि सर्वथा परगुणान् वक्तुं कवीयन्ति तत् ॥ ४७ ॥

(इति स्त्रीलोकानुबन्धिनस्सूक्तिः)

एवमेव जनकात्मजामथो लक्ष्मणस्तदनुजां सुमध्यमाम् ।
उद्धवैरुदवहत्ततोऽनुजो तौ कुशध्वजसुकन्यके शुभे ॥ ४८ ॥

यात एव कृतकृत्यतामसौ कोशलाधिपतिराशु सद्गतिम् ।
सस्नुषात्मजगणस्य मे गृहे श्वः प्रयाणसमयेऽथ पृष्ठवान् ॥ ४९ ॥

सोऽपि जातकृतकृत्यतो नतो मैथिलो मुनिवरो नृपोत्तमः ।
स्वीचकार न पुरा तथा कथां स्वीचकार बहुधार्थितः पुनः ॥ ५० ॥

राघवाः परदिनेऽथ हर्षिताः प्रस्थितास्सदयितास्सुसत्कृताः ।
भागवं पाथ पराङ्मुखं मुदा संविधाय ययुरात्ममन्दिरम् ॥ ५१ ॥

श्रीमांस्तु कोशलेन्द्रो महत्प्रभावं पथि विलोकयन् श्रीजानकीकान्ते राज्यभारं दातु-
कामः स्वधामागतोऽतिहर्षितोऽहर्निशमेव समयानुसारेण भयरो-असावरी-भैरवी-टोडी-
अलहिया-वेलातुर-सारङ्ग-धनास्त्री-[श्री]-पुरवी-श्रीराग-गौरी-कल्याण-श्यामकल्याण -

ईमन-पर्य-केलाडडा-अकान्हरा^१-अडाना-सोरठ-हिण्डोल-याजमल्लार-विहाग-याजमन्ती-
 सोहनी-विहाडडा-केदारा-ललित-मालकौश-छन्दपरिवन्ध-त्रेवट-तिलाना-देश-पीलू-हम्मीर-
 काफो-जडला-झिझोटी-दादडा-पाचडा-रेक्ता-पोस्ता-गजल-गङ्गे-दीपक-मल्लार-वयरवा-
 डोमनी-कहरवा-इत्यादिभाषाप्रसिद्धविविधगीतैर्नृत्यतो वारवध्वादींश्च विविधनत्तंकान्
 पूर्णभिलाषान् कुर्वन् प्राप्तनिधिनिचय इवानन्दितः स्वस्थो बभूव^२ ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीजानकीपरिणये^३ तृतीयोऽङ्कः ॥

• • •

१. कान्हरा—ख० ।

२. ततः सर्वे निष्क्रान्ताः इत्यधिकः पाठः—क० ।

३. सदारसर्वपुत्रागमनं नाम—इत्यधिकः पाठः—क० ।

अथ चतुर्थोऽङ्कः

अथाभिषेकागमचारुकामः पितुर्निदेशाद्विपिनं जगाम ।
तत्रापि देवाद्धृतचारुरामः सन्तप्तचित्तो विललाप रामः ॥ १ ॥

व्यालोकमालोकयितुं करालं तवालयं नीरवरत्नजालम् ।
शक्तोऽभियुक्तोऽप्यहमाशु नेह वियोगयोगानलदग्धदेहः ॥ २ ॥

बाले विलासः खलु तावदेव प्रियस्सवाष्पो नहि यावदेव ।
प्रिये पुनस्तादृशि गुप्तवासैरलं रसाभासकरैर्विलासैः ॥ ३ ॥

पदं जवाहेमसरोरुहाभं सुशीतलं शान्तिकरं सुशोभम् ।
अये प्रिये किं विधिवञ्चनेन सन्दह्यते तेन सुहृत्स्मृतेन ॥ ४ ॥

पुरा यदाहं तव चारुजङ्घावनीशसौवर्णमुदण्डधारी ।
अये तदाहं मदनान्तकारी सोऽद्यैव कस्मात्स्मरतोऽन्तकारी ॥ ५ ॥

मदननृपतिगेहद्वाररम्भाविशेषामलमसृणतरोरु सर्वदासौख्यहेतु ।
सपदि रहसि मुग्धे विप्रियत्वं प्रिये किं स्मरति रहसि कान्ते येन तौ दुःखहेतु ॥ ६ ॥

सरलविमलभावे भूरिभूरिप्रयत्नाद्गुरुनिविडनिमग्नग्रन्थिनीवीविमोक्षः ।
अधिगतवरमोक्षो यः पुरा चिन्तितो मे प्रभवति स हि कस्माद्वैपरीत्येषु दक्षः ॥ ७ ॥

सुभगनिविडनाभीनिःसृता रोमराजी सरलविमलभावा पन्नगी यापि तुष्टा ।
विमुखि सुमुखि बाले चिन्तया चित्रमेतत् प्रदशति हितमर्मण्यासु सापीह रुष्टा ॥ ८ ॥

विपुलविमलपत्रवश्रीफलश्रीहरी तेऽरुणिमरुचिरशीर्षौ यत्कुचौ चारुवक्त्रे ।
सपदि रहसि बाले दृक्पथावर्त्तिनौ तौ हरत इति विचित्रं कान्तिचित्ते मदीये ॥ ९ ॥

वक्त्रं ते निशि संविलोक्य शशिना भीतेन शीतेन वै
नित्यं क्षेप्यमुपागतेन सहसा सम्पादिताऽमातिथिः ।
सापि त्वद्वदनावलोकनकृते निस्सारयन्ती कलां
स्तोकं स्तोकममुं पुपोष च शशीभीत्या पुनः क्षीयते ॥ १० ॥

त्वदीयमृदुलाधरं तुलयति स्म विम्बं वृथा
 कदाचिदपि नो वरं रसविहीनरूपं यतः ।
 ततस्तव तवेव तन्मनसि निश्चितं यन्मया
 लपामि सततं ततो जगति नेति लभ्यं पुनः ॥११॥
 दशनदंशनशासनजक्रुधाविमुखतां सुमुखि त्वमुपागता ।
 कलयसीह कथं विविधव्यथं स्मृतरदावलिभं विगतक्षतम् ॥१२॥
 तव सुभास्यसुभाक्रकचादितः कचविधुन्तुद आशु सुसाधितः ।
 दलयति स्म कथं मम चेतसः स्मृतिवशाददग्रे हि निरागसः ॥१३॥
 यदि गतासि रतासि महान्तरं पुनरिहाशु विहारमतिर्नहि ।
 अलमलङ्करणैस्तव तैर्गुणैर्मम मनो विधृतैरिह सस्मितैः ॥१४॥
 प्रणयशोषणदूषणकिङ्करव्रजमृते वनिते निकटं तव ।
 अलमलङ्करणं तमशेषतो नयितुमाशु न कोऽपि भवेदितः ॥१५॥
 एवं विरहशोकेन विफलं विलपन्बहु ।
 मीलिताक्षः क्षितौ क्षिप्रं मूर्च्छितः पतितोऽथ सः ॥१६॥

तत्रैकाकी लक्ष्मणो भृशमुद्विग्नोऽपि रामं सप्रज्ञं ज्ञानबलेन चकार—

सौमित्रिः सान्त्ववादै रघुकुलतिलकं बोधयामास यत्नात्
 प्राप्तप्रज्ञोऽथ विज्ञो विदितविधिविधिविश्चितः स्त्रीविलासेः ।
 प्रोवाच प्रौढवाचाऽचलबलदलनात् पापिनः प्राणदण्डं
 कृत्वा सीतां नयसि न कथं कोऽस्ति जेता रणे त्वाम् ॥१७॥
 ततोऽसौ सानुजो रामोऽन्वेष्टुं सीतां विमूढवत् ।
 वार्तां पृच्छन् भ्रमन् ध्यायन् जगाम गिरिमातुरः ॥१८॥

(ततो विदूषकः प्रहस्योच्चैराश्रय्यमाश्रय्यमहाय्यस्य परमेश्वरस्य श्रोदाशरथे-
 रसम्भाव्यमेतदित सर्वथावृथायुष्मत्कथाप्रबन्धो निर्मूलकत्वादिति पुनः पुनः प्राहसत्)

सूत्रधारश्चा ह] किमेतद्वालिशोऽसि न वेत्ति—

ललाटलेखाफलमेव भुङ्क्ते नान्यत्फलं कोऽपि भुनक्ति किञ्चित् ।
 देवो मनुष्योऽपि च राक्षसोऽपि स्वयं विधाताऽपि च जन्मदोषात् ॥१९॥

ततो विरोधमाक्षिपन् विदूषकः पुनः प्राहसत्

पुनार्थकामा बहवो यजन्ति

तथाक्षनाशाश्शतशः पचन्ति ।

विज्ञानकामाः शिशवः पठन्ति

प्रायो ह्यभीष्टं फलमाप्नुवन्ति ॥२०॥

पुनः सूत्रधारः विधेयांशे क्वचिद्व्यापकताभङ्गसूचकप्रायः पदमाहात्म्या-

न्निखिलदोषमुद्दिधोर्पुननुष्ठानादेस्सामान्यसामग्रीसहकारितां

कविरेवाक्षिपतीति नात्र दोषः^१

पुनर्विदूषकः बलवतामलं सहायैरिति । ततः सूत्रधारः—

रजोगुणादीन् सहकारिसञ्ज्ञानवाप्य सर्गादिविधौ महेशः ।

प्रवर्ततेऽतोऽत्र जनोऽपि तद्वदभीष्टसिद्धयै सुकृती विधिज्ञः ॥२१॥

ततोऽसौ निष्क्रान्तः —

पुनस्तूत्रधारः—प्रकृतमनुस्मरन् विरहिणोः सुग्रीवराघवयोरुक्तिप्रत्युक्ती

मम दाराहरो वाली तव कोऽसौ नवेद्यहम् ।

मिलनं ह्यावयोर्देवाद्भाष्यं वै मिलनं तयोः ॥२२॥

१. अत्रेदं तत्त्वम् सर्गारम्भे सुखदुःखावच्छेदकशरीरपरिश्राहकादृष्टविशेषान् प्रयच्छन् स्वांश-
भूतान् जीवान् स्वेच्छया पुरुषधीरेयस्सृजति । सृष्टेषु च तेषु सुखदुःखादेः पौर्वापर्यनित्या-
मिका ललाटलेखाः स्वाभाविकाहोरात्रभाविफलचयं प्रयच्छति । ततस्ते कतिपय-
जीवाश्शाल्मावलोकितो विहितमेवाचरन्तो निषिद्धं कर्म त्यजन्ति । केचिदज्ञानिनो विपरीत-
माचरन्ति, केचिच्च कामिनो विधिना फलविशेषप्रापकानुष्ठानानि कुर्वन्ति । ते ज्ञानिनः
सर्वे स्वस्वकर्मविशेषजन्यादृष्टादिकारणकलापात्मिकया विशेषसामग्र्या सह कृतां ललाट-
लेखादिसामान्यकारणकलापात्मकसामान्यसामग्रीमिह जन्मनि जन्मान्तरे वा स्वस्वा-
वच्छेदकसमयावच्छेदेन कृतकर्मफलानि जनयन्तीं विज्ञाय पुनः पुनस्तद्वदेवाचरन्ति,
केचिच्चाज्ञानिनस्तां सामग्रीमविदुषो जना यज्ञादिफलानां कुत्रचिद्विलम्बदर्शनेन तत्रा-
प्रामाण्यमभ्युपगच्छन्ति । न हि तेन सामग्रीव्याप्तिर्विलुप्यते च यज्ञाद्यनुष्ठानमेव वर्द्धते
चाविहिताचारस्ततश्शिष्टविशेषानुष्ठानविशेषस्य देवादृष्ट्या सहसा शौचाचारवर्जिता
अप्यविधिपूर्वकमनुष्ठानमाचरन्ति, नहि ते कदाचिदपि तत्फलभागिनो भविष्यन्ति । ये
च विवेकिनश्चोभीभूताः स्वविधिनानुष्ठानमाचरन्ति, ते पुनरवश्यं विशेषसंवलितसामान्य-
सामग्र्या फलभागिनो भवन्त्येवेति ।

तव शत्रुनिहन्तास्मि मार्गणेनाशुगामिना ।
 भव मेऽरिनिहन्ता त्वं मार्गणेनाशुगामिना ॥ २३ ॥
 एवमेवास्तु ते वाक्यं वीरश्रीमन् कृपानिधे ।
 विरहाग्निसमुत्तीर्णं करिष्येऽहं तथाविधः ॥ २४ ॥

ततः कपीन्द्रं कपिनोपदिष्टं विव्याध आरात्स शिलीमुखेन ।
 गतासुमाशु प्रसमीक्ष्य शत्रुं सुग्रीवमेवाधिपतिञ्चकार ॥ २५ ॥
 गतात्मखेदश्चिरलब्धदारश्चारप्रचारैरभितोऽन्विषेय ।
 अप्राप्यवात्तामिरमार्त्तचित्तस्समादिदेशाशुगनन्दनं सः ॥ २६ ॥

श्रीरामं मुहुरानमन् पुलकितस्सम्प्राप्य तन्मुद्रिकां
 तीर्णः पूर्णमनोरथो जलनिधिं दग्ध्वाशु लङ्कापुरीम् ।
 श्रीमान्वीरवरः परोपकृतिकृत्तीर्णस्तथा सागरं
 श्रीरामं प्रणिपत्य तूर्णमकरोत्पूर्णाभिलाषं कपिः ॥ २७ ॥

श्रुत्वा तत्क्षणमुद्धुरो रणरसश्श्रीराघवस्सानुज-
 श्श्रीसुग्रीवसमग्रसैन्यसहितः सिन्धुं बबन्धाद्रिभिः ।
 हत्वा रावणमाहवे हनुमता सन्दर्शितां श्रीहतां
 सीतां क्षिप्रपरीक्षितां हुतभुजा हेमप्रभाञ्चाप सः ॥ २८ ॥

चान्द्रे^१ पुष्करनागवाजिविधुभिस्संशोभितेऽब्दे^२ शुची
 धीरो धैर्यमहोदधिं मधुरिपुश्श्रीमान्बबन्धाचलैः ।
 सीतारामसुकीर्त्तनैर्गुरुवचो दिव्याशुगेनापरां
 जित्वा दुर्जर्जनरावणं स्वदयितामाप प्रणेतास्य च ॥ २९ ॥

१. चान्द्रे = चन्द्रवासरे, पुष्कर = ०, नाग = ७, विधु = १, अङ्कानां वामतो गतिरिति
 नियमात् १७८० शकाब्दे, मधुरिपुः मधुसूदनो रामः कविश्च तदाख्यः । स्वदयितां =
 रामः सीतां कविश्च प्रियां कृतिरूपामाप, इयं कृतिः समासेति यावत् ।

२. (भि० शाके०) क० ।

अत्राशेषार्थगीतैर्नृत्यन्तीं मुहुरभिवादयन्तीं सहसा श्रीहनुमन्नाटकनृत्यादिकं
बहुधा दृष्टवन्तोऽपि सदस्याः सुरसिकाः सर्वत्र मैथिलालापव्यवहारचमत्कारानवगम्याति-
प्रसन्नाः प्रसन्नतमाञ्चक्रुः ।

ततः सर्वे निष्क्रान्ताः

॥ इति श्रीजानकीपरिणये^१ चतुर्थोऽङ्कः ॥

ये नाम केचिदिह नः प्रथयन्त्यवज्ञां जानन्ति ते किमपि तान्प्रति नैष यत्नः ।
उत्पत्स्यतेऽस्त मम कोऽपि समानधर्म्मा कालो ह्ययं निरवधिर्विपुला च पृथ्वी ॥१॥

महाकवेरयं श्लोकः

नन्दाङ्गाद्रीन्दुगिलिते शाके श्रावणिकेनिले ।

दर्शो गुरावलेखि श्रीशिवदत्तेन पुस्तकम् ॥

• • •

१. 'वजयपूर्वकं श्रीरामचन्द्रगमनं नाम' इत्यधिकः पाठः क० ।

२. १७९९ शाके ।

श्लोकानुक्रमणिका

श्लोकाः	अङ्काः	श्लोकाङ्काः
अतः परं	३	२४
अथ राज्ञां	२	१
अथ सदसि	२	१२
अथाभिषेका	४	१
अथो विकचमम्बुजं	३	१
अस्माभिः खलु	३	४४
अहोऽर्हति	३	१६
अहो भाग्यमहो	३	६
अहो महत्त्वं	३	१७
आमोदस्सुमनो	३	१९
इति ब्रुवाणं	३	१५
इष्टाशाविमुखी	१	२२
उदय बाहुलतिके	१	१८
उपवेद्यासने	३	१०
एवं विरहशोकेन	४	१६
एवमाश्वास्य	२	११
एवमेव जनकात्मजा	३	४८
एवमेवास्तु	४	२४
कथा समुद्रे	३	२३
कर्पूरादिसमन्विता	३	४२
काचिद्धेमलता	३	३३
कोदण्ड खण्डखण्डं	१	२३
को भवान्	३	७
कौशलेन्द्रो	३	८
गतात्म	४	२६
गुणाकरत्वेन	३	१२
गुरुवचन	२	१३
चान्द्रे	४	२९
जरातुरा	१	१२

श्लोकाः	अङ्काः	श्लोकाङ्काः
जाता मे	३	४६
ततः कनकमण्डितं	१	१९
ततः कपीन्द्रं	४	२५
ततः प्रभाते	३	३२
ततः प्रसन्नहृदयौ	३	९
ततश्चतुर्थ्यामपरत्र	३	३८
ततोऽति	१	१३
ततोऽसौ कृपयाविष्टो	२	७
ततोऽसौ सानुजो	४	१८
ततो नृपति	१	२४
तव शत्रु	४	२३
तव सुभास्य	४	१३
तस्मान्मे सहसा	२	४
तामेव	१	७
तेजोमयं	१	१०
ते देवा इति	३	४५
त्वदीयमृदुलाधरं	४	११
दशनदंशन	४	१२
दीव्यदीप्ति	१	३
दुलारवाचेति	३	३६
धनुरथ	२	१४
धनुर्द्धरणि	२	१५
धनुस्त्रिपुरनाशिनो	१	२०
धीरास्तथा	१	११
न ज्ञातं	२	२
नृत्यारम्भे	१	१
पदं जवाहेभ	४	४
पर्णस्थारी	३	४१
पुत्रार्थकामा	४	२०
पुरा यदाहं	४	५
पुरोध्या	३	३
प्रणय शोषण	४	१५
बभ्रुवृत्कानि	१	१४

श्लोकाः	अङ्काः	श्लोकाङ्काः
वधितधनजन	१	३
बाले विलास	४	३
भवन्तस्सर्वतत्त्वज्ञा	२	५
भस्मनाच्छादितो	२	९
भावभार	१	४
मदननृपति	४	६
मम दाराहरो	४	२२
मम भाग्य	२	१०
महाकुलानां	३	१८
महेन्द्रसदृश	३	२
मा गाश्शोकस्य	२	८
मान्यानामति	३	४७
मुदा सदा	३	१४
मुदा सवेद्यां	३	२९
मेथिलेन्द्रो	३	५
यदि मलासि	४	१४
यद्यपीह	१	५
यद्येवं विदितं	३	२२
यात एव	३	४९
यासां पाणिसरोज	३	४३
यो देवस्सुरवृन्द	३	२६
रजो गुणादीन्	४	२१
रहोरहस्यै	३	३७
राघवाः परदिनेऽथ	३	५१
राजपिदत्तां	३	३१
राजानो	२	३
ललाटलेखा	४	१९
लोकानाञ्चोपकर्ता	२	६
वक्त्रं ते	४	१०
ववर्ष सुमनोभरं	२	१६
वारं वारमतीव	३	२१
विपुल विमल	४	९
विप्राङ्गनानां	३	४०

श्लोकाः	अङ्काः	श्लोकाङ्काः
व्यालोलमालोकयितुं	४	३
इयामाः सरोजनयना	१	१७
इयामोऽभिरामो	३	३५
श्रीरामचन्द्रं	१	८
श्रीरामं	४	२७
श्रील श्रील	१	६
श्रुत्वा तत्क्षण	४	२८
श्रुत्वा तद्वचनं	१	२१
स कौशलो	३	११
तथ्यं तद्वचनं	३	२०
समागतं	१	९
सम्प्राप्य सीतां	३	२८
सम्मुक्तवेशाः	१	१५
सरलविमलभावे	४	७
सर्वा यौवन	३	३४
सुनम्रता	३	१३
सुनीलचावृत	१	१६
सुभगनिविड	४	८
सुवर्णरत्नैर्गुरु	३	३९
सोऽपि जातकृत	३	५०
सोऽप्यपृच्छद्	३	४
सौभाग्यमस्यै	३	३०
सौमित्रिः सान्त्ववादे	४	१७
सौमित्रिस्सहसा	३	२७
हस्तेन हस्तं	३	२५

सुसंभाषाः

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयद्वारा प्रकाशिता महत्त्वपूर्ण अनुसन्धानप्रबन्धाः

१-अथर्ववेदे शान्तिपुष्टिकर्माणि [वेदः] श्रीमत्या मायामालवीयया वैदिकवाङ्मयस्यानु-
शीलनं कृत्वा विरचितो विविधैरानुसन्धानिकनिष्कर्षैः समेधितोऽयं गवेषणाप्रबन्धः— ८-००

२-पाणिनीयव्याकरणे प्रमाणसमीक्षा [व्याकरणम्] श्रीमता रामप्रसादत्रिपाठिना
विरचिता । इयं गवेषणाप्रधानैस्तात्त्विकैः, अथ च शास्त्रीयगभीरानुशीलनतथ्यैः
समेधिता— २६-२५

३-प्रक्रियाकौमुदीविमर्शः [व्याकरणम्] डॉ० आद्याप्रसादमिश्रेण लिखितः । श्रीराम-
चन्द्राचार्यविरचितां प्रक्रियाकौमुदीम् उपजीव्यत्वेनाधारीकृत्य लेखकेन गवेषणा-
पूर्णबहुविधानुसन्धानिकनिष्कर्षा इह सन्निवेशिताः— ८-००

४-ग्रहगणितसमीक्षा [ज्योतिषशास्त्रम्] डॉ० मुरारोलालशर्मा विरचिता । इह
भारतीयग्रहगणितस्य पाश्चात्यग्रहगणितस्य च तुलाबोधकमनुशीलनं कृतं वर्तते— ५-५०

५-सूर्यग्रहणम् [ज्योतिषशास्त्रम्] डॉ० कृष्णचन्द्रद्विवेदिना विरचितम् । इहास्मिन्
प्रबन्धे सूर्यग्रहणस्यार्वाचीनां पद्धतिमनुसृत्यानुसन्धानिकाः सिद्धान्ताः समुपन्यस्ताः— १२-००

६-प्राच्यभारतीयम् ऋतुविज्ञानम् [ऋतुविज्ञानशास्त्रम्] डॉ० धुनीरामत्रिपाठिना
संरचितम् । इह लेखकेन विदुषाऽऽनुसन्धानिकं पर्यवेक्षणं कृतम् ऋतुविज्ञानस्य— १८-००

७-कातन्त्रव्याकरणविमर्शः [व्याकरणम्] प्रबन्धलेखकेन डॉ० जानकीप्रसादद्विवेदिना
विदुषा भृशमत्र कातन्त्रीयाः शब्दशास्त्रीयाः पदार्था विमृष्टाः— ४०-००

८-महाभाष्यनिगूढाकृतयः [व्याकरणम्] अनुसन्धानप्रबन्धोऽयं नूतनम् आनुसन्धानिक-
फलश्रुतिभिः समोधतो वर्तते । लेखकः सम्पादकश्च डॉ० देवस्वरूपमिश्रः— २६-८०

९-पुराणेतिहासयोः सांख्ययोगदर्शनविमर्शः [दर्शनशास्त्रम्] अनुसन्धानप्रबन्धेऽस्मिन्
लेखकेन डॉ० श्रीकृष्णमणित्रिपाठिना महता प्रयासेन पौराणिका महाभारतीयाश्च
सांख्ययोगपदार्था विवेचिताः— ३२-८०

१०-वैशेषिकसिद्धान्तानां गणितीयपद्धत्या विमर्शः [वैशेषिकदर्शनम्] गवेषणाप्रबन्धेऽस्मिन्
वैशेषिकसिद्धान्तानां गणितीयसिद्धान्तमूलकं विश्लेषणं कृतं डॉ० नारायणगोपालेन— २४-६०

११-वैयाकरणानामन्येषाञ्च मतेन शब्दस्वरूपतच्छक्तिविचारः [व्याकरणशास्त्रम्]
अनुसन्धानप्रबन्धोऽयं विदुषा डॉ० कालिकाप्रसादशुक्लमहोदयेन विरचितः ।
प्रबन्धेऽस्मिन् शब्दस्वरूपतच्छक्तिविषये गवेषणात्मकं विश्लेषणं जातम्— २६-५०

१२-धात्वर्थविज्ञानम् [व्याकरणशास्त्रम्] गवेषणाप्रबन्धोऽयं बहुभाषाविज्ञेन गवेषणा-
मर्मज्ञेन डॉ० भागीरथप्रसादत्रिपाठिना विरचितः । प्रबन्धेऽस्मिन् धात्वर्थविज्ञानानि
प्रकामं समुल्लसन्ति— ३१-००

१३-भारतीयकर्मकाण्डस्वरूपाध्ययनम् [धर्मशास्त्रम्] अनुसन्धानप्रबन्धोऽयं डॉ० विन्ध्य-
श्वरीप्रसादत्रिपाठिना लिखितः । प्रबन्धेऽस्मिन् कर्मकाण्डस्य साङ्गोपाङ्गविवेचनं
विहितमस्ति— २६-००

१४-श्राद्धविमर्शः [धर्मशास्त्रम्] गवेषणाप्रबन्धोऽयं डॉ० उमाशङ्करत्रिपाठिना विरचितः,
श्राद्धविधिश्च भृशं विवेचितः— २२-००

आयुर्वेदशास्त्रे भूतविद्यायाः संत्रीक्षणात्मकमध्ययनम्—अनुसन्धानप्रबन्धोऽयं ४५-००

१५-प्रकाम भूतविद्यातत्त्वगमितः प्रकाशितः—

प्राप्तिस्थानम्—विक्रयविभागः, सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः, वाराणसी-२२१००२

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य

नूतनानि प्रकाशनानि

१. ऋग्वेदप्रातिशाख्यम्—ग्रन्थरत्नमिदं विविधैः पठान्तरैः संशोध्य उवटाचार्य-
कृतभाष्यसहितं प्रकाशितम्— ५६-००
२. संस्कारसारः—श्रीदलपतिमहाराजप्रणीतोऽयं धर्मशास्त्रीयो ग्रन्थो विभिन्नैः
परिशिष्टैः सम्भूष्य प्रकाशितः— ५०-००
३. अद्वैतदीपिका—श्रीनृसिंहाश्रमविरचितेयमद्वैतदीपिका श्रीनारायणाश्रमविर-
चिताद्वैतदीपिकाविवरणाख्यटीकया सनाथीकृत्य प्रकाशिता—द्वयोभंगयोः— १०३-००
४. न्यायमञ्जरी—श्रीमज्जयन्तभट्टप्रणीतेयं न्यायमञ्जरी श्रीचक्रधरविरचितया
'ग्रन्थिभङ्ग'व्याख्यया समलङ्कृत्य प्रकाशिता—त्रयाणां भागानाम्— १५२-००
५. व्योमवती—व्योमशिवाचार्यविरचितमिदं ग्रन्थरत्नं विविधैः पाठभेद-परिशि-
ष्टादिभिः सह प्रकाशितम्— प्रथमभागस्य— २७-००
द्वितीयभागस्य— ५०-००
६. तत्त्वचिन्तामणौ प्रामाण्यवादः—तत्त्वचिन्तामणिग्रन्थस्य प्रामाण्यवादपर्यन्तोऽयं
ग्रन्थः श्रीगोरीनाथशास्त्रिविरचितया 'प्रभा'ख्यव्याख्यया युतः सन् प्रकाशितः— १५-००
७. प्रगल्भी—तत्त्वचिन्तामणिग्रन्थस्योपमानखण्डात्मकमिदं पुस्तकं श्रीप्रगल्भा-
चार्यप्रणीतया 'प्रगल्भी' व्याख्यया समलङ्कृत्य प्रकाशितम्— १५-००
८. अभावविमर्शः—श्रीदीपकघोषप्रणीतमिदं ग्रन्थरत्नं नानाशास्त्रनिष्कर्षभूतं
चकास्ति— १६-००
९. दीधितिकारोपज्ञविचारणामालोचनम्—अनुसन्धानप्रबन्धोऽयं दीधितिकार-
सिद्धान्तानां भृशं समाचोचनां विदधाति— ५०-००
१०. नित्याषोडशिकार्णवः—तन्त्रशास्त्रस्य प्राणभूतमिदं ग्रन्थरत्नं शिवानन्दकृतया
'ऋजुविमर्शिन्या', विद्यानन्दकृतया 'अर्थरत्नावल्या' च टीकया सनाथीकृत्य
प्रकाशितम्— ७६-००
११. परमानन्दतन्त्रम्—तन्त्रशास्त्रीयोऽयं ग्रन्थो विविधैः पाठभेद-परिशिष्टादि-
भिरानुसन्धानिकफलध्रुतिभिः सम्भूष्य प्रकाशितः— ९५-००
१२. शिवमहिम्नस्तोत्रम्—स्तोत्रमिदं 'मधुसूदनी', 'नारायणी' प्रभृतिभिः संस्कृत-
टीकाभिः, अथ च हिन्दीपद्यानुवाद-हिन्दीव्याख्यादिभिः सनाथीकृत्य प्रकाशितम्— २०-००
१३. अग्निपुराणोक्तं काव्यालङ्कारशास्त्रम्—अग्निपुराणस्य काव्यालङ्कारभाग-
पर्यन्तमिदं ग्रन्थरत्नं 'काव्यप्रभावृत्ति'संस्कृतटीकयाऽथ च हिन्दीव्याख्यया
सम्भूष्य प्रकाशितम्— ५६-००
१४. पाणिनीयधातुपाठसमीक्षा—(द्वितीयं संस्करणम्) व्याकरणशास्त्रीयोऽयं ग्रन्थः
स्वीयैर्विवेचनाभरिततत्त्वैः कामं विभर्ति महनीयामभिख्याम् । प्रथमभागस्य— ८५-००
१५. वाल्मीकिरचनमृतम्—वाल्मीकिरामायणस्य विविधान् प्रसङ्गान् उपजीव्यत्वे-
नाङ्गीकृत्य विदुषा पण्डितश्रीकुबेरनाथशुक्लेन मार्मिकं तात्त्विकञ्च विवेच-
नमुष्ठितम्— ५६-००

प्राप्तिस्थानम् :—

विक्रयविभागः, सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य, वाराणसी-२२१००२.